

Nemo eist de natuur terug

Wandelclub Nemo loopt bij voorkeur tegen de stroom in. Men roept wandelaars op hekken en verbodsbordjes in de vrije natuur te negeren. De verboden zijn vaak onterecht, en wandelaars kunnen aanspraak maken op het eeuwenoude zwerf- en gewoonterecht.

MET EEN actiewandeling langs het Alkmaardermeer startte Nemo, een vereniging van vrije wandelaars, op 4 oktober de campagne voor een nieuwe wandelwet. Allerlei natuur-/milieu- en wandelorganisaties zijn opgeroepen om een actiewandeling te organiseren in elk laatste weekend van de maand.

Tijdens de actiewandeling langs het Alkmaardermeer passeerden de deelnemers van Nemo meer dan zes verbodsbordjes en werden vele hekken beklommen. De wandelroute bood een verrassende wandeling over verboden grasdijken en polderpaden. De meeste verbodsbordjes bleken tegenstrijdig, onduidelijk en juridisch ondeugdelijk. Zelfs twee nieuwe klaphekken voor een stukje aangegeven wandelroute waren afgesloten met touwen en voorzien van een verbodsbord. In het beschermde vogelgebied waar de route omheen voerde, reed een boer rond op een tractor om de ganzen te verjagen. Elke tien minuten vloog een vliegtuig laag over, over verstoring gesproken...

HOEWEL wandelen in ons land mateloos populair is, zijn de rechten van de wandelaar nergens zo slecht geregeld als in Nederland. Er is geen enkele wet die de specifieke belangen van wandelaars en voetpaden regelt en beschermt, terwijl vrijwel elke Nederlander wel eens wandelt.

De Wegenwet die de openbare toegankelijkheid van voetpaden regelt, wordt door gemeenten en provincies niet gehandhaafd. Wegenleggers (registers van openbare wegen en paden) worden nauwelijks meer bijgehouden. Ruimtelijke ordeningsplannen hebben onvoldoende juridische status om voetpadennetwerken aan te leggen en te beschermen. Daarnaast verdwijnen er elk jaar vele kilometers onverharde voetpaden en worden paden onterecht afgesloten of geasfalteerd. Ook door de aanleg van grote bouwprojecten, zoals de Betuwelijn en de HSL, verdwijnen er veel voetpaden. Grote gebieden in Nederland die geschikt zijn om te zwerfen en struinen zijn ontoegankelijk; denk aan de urterwaarden, duinen en de vele dijken.

Veel natuurgebieden zijn beperkt toegankelijk door zoning, bepaalde openingstijden, lidmaatschap-

pen, ontbreken van doorgaande wandelmogelijkheden en privileges van eigenaren. Wandelaars moeten veelal paden op hinderlijke wijze delen met gemotoriseerd verkeer en mountainbikes.

Nederland wordt opgedeeld in recreatiegebieden, natuurparken, steden en industriële landschappen. De zwerf-/struiner wordt alleen nog gedoopt als recreant, natuurbelevener (met de boswachter op stap) en paaltjesloper. Ook de bio-industrie verjaagt de wandelaar uit het landschap uit angst voor ziekten en beschadigingen die zij zelf veroorzaakt (en gaat veroorzaken).

DE NIEUWE Engelse wandelwet is voor de vereniging Nemo aanleiding om dit najaar een campagne te voeren voor een Nederlandse wandelwet. Een nieuwe wandelwet moet het recht van overpad en strui-

nen vastleggen en de juridische status van onverharde voetpaden vastleggen.

Verder moet de wandelwet knelpunten op lossen en illegaal afgesloten voetpaden herstellen. De wandelwet dient de aanleg van voetpadennetwerken te faciliteren, te realiseren en een juridische status te geven. Ook dient het bescherming te bieden aan voetpaden en wandelaars tegen oprukkende bouwondernemers, wegenbouwers en hun politici.

Nederland heeft geen landelijke lobby die effectief opkomt voor de wandelbelangen, zo meent Nemo. Er is sprake van een versnipperde en verzuildde verzameling van organisaties die wandelaars bundelen als klant, lid, bezoeker of afnemer van producten. De wandelbelangen zijn daarbij volstrekt ondergeschikt. Het Wandelplatform is een semi-

overheidsorganisatie die de LAW-paden beheert en formeel aanspreekpunt is voor belangenbehartiging. Maar de koepelorganisatie heeft geen eigen draagvlak en functioneert traag en bureaucratisch omdat de lidorganisaties vaak tegengestelde doelstellingen hebben. Het platform is feitelijk te braaf, durft geen tanden te laten zien en is steeds op consensus gericht.

De ANWB wordt door de overheid betaald om op te komen voor recreantenbelangen, maar behartigt vooral tegenstrijdige belangen waardoor het wandelbelang in het gedrang komt. Natuurbeheerders als Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer komen op voor de wandelaar als bezoeker van hun terreinen.

DE VERENIGING van vrije wandelaars Nemo zet zich sinds 1988 in voor het behoud en de toegankelijkheid van voetpaden, eerst als hekoverschrijdende actiegroep, vervolgens als projectbureau voor wandelbelangen en lid van het Wandelplatform. Nemo creëerde wandelpadenplannen en organiseerde landelijke wandellevensmomenten en een meldpunt voor knelpunten.

Nadat bleek dat door onderlinge verdeeldheid een effectieve wandellobby niet van de grond kwam, stapte Nemo uit het Wandelplatform en ging zich meer richten op het buitenland, met de oprichting van een eigen wandelcentrum in Polen. Omdat de situatie voor wandelaars in het Nederland van Balkenende dramatisch verslechtert, gaat Nemo weer actievoeren voor een nieuwe Nederlandse wandelwet.

Wandelaars moeten overal doordringen daar waar verboden en hekken hen van het wandelen weerhouden. Overtreeden wordt een hernieuwde toe-eigening van verdwenen voetsporen. De wandelaar loopt in de sporen van zijn voorlopers, en vertelt de oeroude wandelverhalen verder. De verhalen die nu met hekken en prikkeldraad zijn afgesloten en spoorloos wegsterven.

Meer informatie over de wandelwet, met concrete voorstellen:
www.voetpaden.nl

Nemo - Overbrakerpad 2 - 101
Amsterdam. Tel. 020-6817013
Website: www.struinen.nl

Anarchistisch wandelen

Vrije wandelaars van Nemo deinzen niet terug voor prikkeldraad

Rond de 'geheimzinnige' poel van wandelvereniging Nemo wil Peter Spruijt theaterstukken opvoeren
foto: Diana Snabilié

MUG magazine | mei 2008

Marco Ploeger

In het Westerpark ligt een verscholen paradijsje. Het heet: 'De Braeck'. Het is een klein villaatje, met een prachtige wilde tuin en een geheimzinnige poel. Het gebiedje bevindt zich op het terrein van de schooltuinen, achter de kinderboerderij. Sinds maart heeft Wandelvereniging Nemo hier haar intrek genomen. Peter Spruijt, wandelaar van het eerste uur, legt uit: 'Het was eerst het huis van de beheerder van de schooltuinen. Er is nu een nieuwe beheerder, maar die wilde er niet wonen. Nu hebben wij het aangeboden gekregen van het stadsdeel.' Spruijt, een hartelijke, forse man is er blij mee. 'Dit kan wel eens het begin zijn van iets anders,' zegt hij terwijl hij met zijn grote handen zijn verhaal kracht bijzet.

Niemand

Nemo is geen doorsnee wandelvereniging. Het is een vereniging van vrije wandelaars. Waar de gewone wandelaar netjes de bordjes volgt, treedt Nemo juist letterlijk buiten de gebaande paden: over het prikkeldraad heen, langs sluiptweggetjes, jachtpaden en boerenerven. Alles wat niet mag. Omdat ze vinden dat wandelaars bij het landschap horen. De naam Nemo is Latijn is voor 'Niemand'. Op die manier wordt het verbod: 'Niemand mag hier lopen' tot een uitnodiging om eens lekker een avontuurlijk ontdek-

kingstochtje te maken.

Peter en Mathilde runnen de anarchistische wandelclub al twintig jaar. Echt rijk zijn ze er niet van geworden. Integendeel. Maar ze blaken van gezondheid en zitten op een prachtige locatie. 'Ja, we zitten hier mooi -zolang we de huur op kunnen brengen', zegt Mathilde een beetje zorgelijk. Terwijl we een kopje thee drinken aan de lange tafel kijken we uit over de tuin. De wolkenlucht weerkaatst in het donkere water van de poel, die wordt omzoomd door bomen en struiken. Je ziet het prille groen van de lenteblaadjes al aan de takken prikken.

Nu ze deze locatie hebben, willen ze met hun activiteiten meer doen met de omgeving. Er worden bijvoorbeeld dagactiviteiten aangeboden voor mensen die in een sociaal- of maatschappelijk activeringstraject zit-

ten. Zij worden ingezet bij diverse taken rond vereniging, kantoor of tuin. 'Dat levert weer inkomsten op', legt Mathilde nuchter uit. 'Gisteren had ik hier een Ethiopische vrouw. Die komt één middag in de week aan het kruidtuintje werken.'

Mythes en legenden

Peter heeft allerlei plannetjes voor de toekomst: samenwerken met andere natuurorganisaties, of er een bezoekerscentrum van maken. Maar het liefste zou hij van deze plek een wandel- en verhalencentrum maken. Spruijt: 'We hebben bij de opening van De Braeck een groot theaterstuk opgevoerd rond de poel; een musical over de waternimf Swawa. Het is een middeleeuwse legende over het ontstaan van dit drassige hoogveengebied. Spruijt heeft het verhaal opge-

diept uit historische bronnen en het een beetje aangepast aan de situatie in het Westerpark.

'Die verhalen zijn niet alleen leuk voor kinderen, maar ook voor volwassenen,' vertelt Spruijt. 'Voor de kinderen is het gewoon een mooi verhaal, maar er zit ook een andere laag onder, namelijk onze kritiek op de 'verstenning van de stad'. Met behulp van deze mythen en legenden wil Spruijt zijn toehoorders ontvankelijk maken voor de magie van de natuur en het landschap. 'Er zijn nog veel magische plekken te vinden in de omgeving. Bijvoorbeeld in Oud-Osdorp, Diemen, Ouderkerk of Abcoude. Het zijn de plekken waar idealen tot leven kwamen, zoals bijvoorbeeld Walden van Frederik van Eeden, of de plaatsen waar Nescio langskwam op zijn wandelingen. Ik gebruik die bezieling

als rode draad, gekoppeld aan de middeleeuwse geschiedenis en Germaanse of Keltische oermythen.'

Essentieel

Moderne burgers anno 2008 worden misschien wat lacherig als ze horen over mythen en legenden, maar Spruijt kan er zinnig en boeiend over vertellen. 'Er zitten nog steeds veel heidense elementen in onze cultuur, ook al zijn we meer dan duizend jaar gekerstend.' Hij refereert aan de Stille Omgang, ter herdenking van het Mirakel van Amsterdam. Ook Nemo besteedde daar een avond aan, met verhalen die de heidense oorsprong van het Mirakel blootlegden.

In de tuin vertelt hij: 'Ik heb het gevoel dat we steeds dichterbij de kern komen van wat we eigenlijk willen. Dat komt misschien door de leeftijd; als het nu niet gebeurt, dan gebeurt het nooit meer. De dingen waar ik nu mee bezig ben, had ik twintig jaar geleden niet gedurfd. Maar ik heb het gevoel dat het iets essentieels is.'

EEN STREEPJE wandelaars trekt door het verregende park rond het landgoed Broekhuizen. Geen keurig park, maar een voormalige tuin waar nu de natuur haar gang mag gaan. Omgevallen bomen, met grote kluitten aarde aan de wortels, stapels bladeren op het pad. Een groen uitgeslagen houten bruggetje over een kleine vijver, waar de regendruppels grote witte cirkels in slaan. Het is stil, het enige geluid komt van het gedruip, de slurpende voetstappen en het ritmische geschuur van de regenbroeken. Een paar verdwaalde schapen staan aan de rand van het park in de wei, en kijken verwaasd vanonder een houten afdak naar het groepje wandelaars. Het park van het landgoed Broekhuizen is een mooi verwilderd stuk natuur, maar eigenlijk mogen we er helemaal niet zijn, hier tussen Leersum en Wijk bij Duurstede. Er had een blauw bordje aan de ingang van het pad gestaan: Verboden toegang, artikel 461, Wetb. v. Strafr. — maar de gids had zich er weinig van aangetrokken. Het is het eerste blauwe bord van deze zondag, maar zeker niet het laatste dat we vandaag zullen passeren.

We lopen in het voetspoor van Middeleeuwse „dwalers”, die in dit donkere jaargetijde rond de kortste dag bij de grote landgoederen om een bete broods en een slok bier aanklopten. Vroeger stonden er geen blauwe verbodsbordjes, maar vandaag is er slechts brood in het lunchpakket en al helemaal geen bier, want het landhuis ziet er verlaten uit. Takken striemen in het gezicht, vocht trekt langs de benen omhoog, de gids raadpleegt bij een overwoekerde tweesprong zijn kompas, en roept: „Weet iemand soms waar we zijn?” De tocht was 's morgens vroeg begonnen. Met een gele bestelbus waren we uit de hoofdstad vertrokken, met onbekende bestemming. Een stuk kletsnatte snelweg, verlepte kerstbomen op het dak van een benzinstation, de afslag Driebergen. Richting Doorn, waar veel paraplu's naar de kerk trokken. Bij de Donderberg, aan de voet van de Utrechtse Heuvelrug, werden we uit de bus gezet, met een mok warme kruiden thee in de hand en een kopie van een stafkaart met een vage gele streep als route. Lopen.

Een aantal „vrije” wandelaars van Nederland hebben zich drie jaar geleden verenigd in Nemo. Ze zijn geen prestatie-loppers, en blijven ver van de gebaande paden, maar zoeken de vrijheid op van onverharde en niet zelden doodlopende wegen.

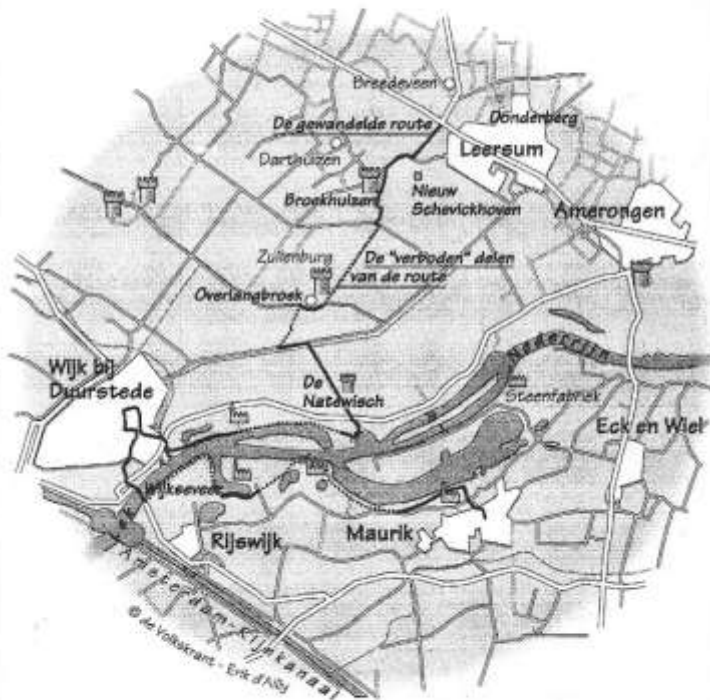
„Er gaat niets boven onverhard lopen”

Duizenden kilometers officieel wandelpad telt Nederland. Die zijn inmiddels zo bekend dat veel mooie oude paden in de vergetelheid dreigen te raken. De Stichting Nemo wil ze behouden. Weg met artikel 461 Wetb. v. Strafr.

Het is immers onduidelijk waar het recht van overpad geldt.

En „er gaat niets boven onverhard lopen”.

door ROLF BOS

„Doelloze dwalers”, noemen ze zichzelf, maar ze hebben wel een eisenpakket: op- of ontheffing van artikel 461 Wetb. v. Strafr., dé-elektrificatie van schrikdraad, behandeling van neurotische waakhonden en agressieve eigenaren, behoud en herstel van niet-toeristische

voetpaden, verwijdering van overbodig asfalt en *last but not least*: stilte.

Want er is een hoop mis in Nederland, zegt Peter Spruijt van Nemo, een naam die herinneringen oproept aan Odysseus, aan Jules Verne's Captain Nemo, maar ook aan

Little Nemo, de stripheld die op zoek was naar zijn Slumberland. „Oude wandelwegen worden weggebulldoerd. Andere paden zijn ontoegankelijk gemaakt met prikkeldraad en blauwe bordjes, waarvan het meestal niet duidelijk is of ze er legaal neergezet zijn, want er is veel onduidelijk over het recht van overpad over dijken, langs bosranden, jaagpaden, kerkpaden en tiendwegen.” Vandaag bestaat de groep vrije wandelaars uit zo'n twaalf personen: alle leeftijden zijn vertegenwoordigd, ze hebben bergschoenen of dienstkistjes aan, en poncho's om de schouders. We lopen over een stukje asfaltweg, en klimmen tegenover boerderij Nieuw Schevickhoven over een hek, waar het bekende blauwe bordje tegenaan is gespijkerd. Links weilanden, rechts een bosrand, voor ons een tractorspoor, met resten van een stenen ondergrond. De wind en de regen geven ons er ongenadig van langs, zeker als de bosrand aan de rechterkant ook plaats maakt voor open land. Het kaarsrechte pad eindigt twee kilometer verderop op het erf achter een boerderij. Ook hier een hek, maar aan deze kant geen blauw, maar een wit bordje, met de tekst: „Wilt U het hek a.u.b. sluiten?” Peter Spruijt glimlacht: „Zie je wel, hoe onduidelijk het recht van overpad is? Aan de ene kant van het pad een verbodsbordje, aan de andere kant niets dat daar op lijkt.”

Overlangbroek, een gehucht met enkele boerderijen, en een fraai landhuis dat de naam Zuilenburg draagt. Asfalt met spetterende auto's en een rode brievenbus: lichting tijdens bestelling. Van het steen af, links een klein natuurreservaat in, met het bordje „Eigen Weg, overigens verboden toegang”. Doelloos dwalen door een restje riviermoeras, met zwiepend riet en zuigende poeltjes water. De eerste misstappen van de dag, de eerste natte voeten. Maar het geruststellende geluid van de asfaltweg is echter nooit ver weg.

Dan over een sloot naar een recht pad, tussen het struikgewas, met af en toe een boerderij, richting de dijk van de Rijn. De resten van een oud kasteeltje, dat volgens de stafkaart naar de naam De Natuwisch luistert. Tweehonderd meter naar links lopen wat schapen achter elkaar parallel met ons op. Hun opmars wordt gestuit door een hek. Op de brede Rijndijk slaan wind en regen ons recht in het gezicht. Een windsurfer schiet heen en weer op een zijarm van de rivier. Een bruin bord van het recreatieschap Rijn & Lekoevers meldt dat wandelen hier is toegestaan.

In Nederland kan op tal van

paden gewandeld worden. Er is zelfs een heel net van lange-afstandwandelpaden (de LAW's, ook wel Grandes Randonnées, Grote Route- of E-paden genoemd, met een lengte van zo'n 3500 kilometer) dat door het gehele land (en ook tot ver daarbuiten) voert. Het zijn de

paden die aangeduid worden door een wit-rode markering — de bekendste route is ongetwijfeld het Pieterpad, de wandeling van het noorden (Pieterburen) naar het zuiden (de Pietersberg). Daarnaast heb je nog de wandelpaden van het Nivon en de duizenden

kilometer wandelpad door de natuur, aangelegd door recreatieschappen, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

Zo — voor de leek — lijkt het best in orde. Maar dat is het dus niet, zeggen Peter Spruijt en Vincent Rottier van Nemo. Spruijt: „Je wordt er door in slaap gesust. Er zijn toch mooie wandelpaden, roepen de overheden? Met als gevolg dat al die andere oude prachtpaden — onverhard vaak — gewoon vergeten worden. Gemeenten trekken zich er niets meer van aan. Landinrichting, of ruilverkaveling, en, hup, weg. Of, en dat is bijna net zo erg, ze maken er een verhard fietspad van. Maar ook dat willen we helemaal niet, want er gaat niets boven onverhard lopen.” Nee, dan Engeland, zegt Spruijt, daar heerst nog een oude wandeltraditie. De wandelaars hebben daar de handen ineengeslagen en wandelen voor het goede doel. De Britse Ramblers Association belooft massaal voetpaden die normaal gesproken „gesloten” zijn. Ze willen die vanouds publieke wandelwegen „heroveren”. En het lukt ze aardig: van het recht van overpad wordt weer flink gebruik gemaakt.

Hebben de Engelse wandelaars zich met succes verenigd, in Nederland zijn ze nog niet zover. Die eeuwige verzuiling, bromt Peter Spruijt, al die clubjes van wandelaars, met namen als Toemeloos, Landloper, De Loslopers, Rugzaklopers en Slinger. Daarnaast zijn er natuurlijk nog duizenden individuele wandelaars actief. Maar binnenkort gaan ze („weer eens”) proberen of er één front te maken valt. Vincent Rottier vindt dat er in Nederland voor de „onbekende” wandelpaden een landelijke registratie moet komen. „Je moet de overheid verplichten er een wettelijke status aan te geven.” Gaat het niet goedschiks, dan moet het misschien maar kwaadschiks. Prikacties, over land lopen waar het pertinent niet mag, picketlines, proefprocessen — en dat allemaal voor het goede doel: overal recht van overpad. Regelmatig zijn er nu al confrontaties met boeren, jachtopziensers en boswachters. „Maar al pratende kom je vaak een heel eind. Ze zien aan ons ook wel dat we geïnteresseerde natuurliefhebbers zijn.”

Peter Spruijt: „We lopen nu hier over een dijk met hekken en prikkeldraad, maar eigenlijk weten we helemaal niet of we hier wel of niet mogen lopen. Zo'n blauw artikel 461-bordje staat er vaak illegaal. Iedereen kan dat in de winkel kopen. Het is heel onduidelijk. Ik vind dat er in de toekomst zo iets moet komen als een wandelbewijs voor de bewuste wandelaar. Kan ook de boer zien dat het in orde

is. Ziet ie dat we geen cross-fietzers zijn die over zijn land raggen.”

W

E SJOUWEN verder langs de Rijn, in de richting van Wijk bij Duurstede, daar waar dezelfde rivier verder gaat onder de naam

Lek. Of we hier mogen lopen weten we niet. Wel moeten we steeds over prikkeldraad en schrikdraad — maar de stekker is er vandaag uit. We lopen onverhard. Koeievlaaien en nat gras deren ons niet. De dijk wemelt van de kapotte schelpen, hier neergegoid door meerkoeten. Drie paarden huppelen vrolijk voor ons uit. Wandelen langs de achterkant van Nederland: we verlaten de dijk, komen op het terrein van een oude vervallen steenfabriek, en moeten langs een slagboom naar buiten. Voorbij het voorgoed afgemeerde Rijnschip MS Vertrouwen, met een stenen vrouw als boegbeeld, komen we weer op het asfalt, dat bonkiger loopt dan het groen van de dijk. Wijk bij Duurstede: dat is één molen, de kanovereniging Dorestad, en twee klokkentorens. De één geeft vijf over twaalf aan, op de ander is het kwart voor één.

Met het Wijkseveer naar de overkant, op zoek naar de streep van de kaart en het ongebaande pad. Over het prikkeldraad, de dijk op, richting het oosten. Bij het viswater van hengilvereniging Het Snoekje staat het beruchte blauwe bordje, maar niemand doet ons wat. Zelfs de honden blijven thuis. Rijnaak Bianca ploegt zich stroomopwaarts, de molens draaien, de wolken jagen, en het uitzicht roept herinneringen op aan een schilderij van Jacob van Ruisdael.

Opnieuw komen we achter een vervallen steenfabriek in de wereld van het asfalt. In een zijarm van de rivier ligt een waterski-schans. Eenmaal op de verharde weg geen verbodsborden meer, maar een ANWB-bord dat naar de Betuwe-route verwijst en een pijl die de richting aangeeft naar Herman Ederveen's woon- & babyland.

Boven Maurik, het eindpunt van de wandeling, gloort het eerste straalje zonlicht van de dag, maar kort daarop valt meteen de duisternis in. In een voormalig katholiek schuilkerkje wordt soep geserveerd met een bruine boterham erbij. En mogen de bemodderde schoenen uit.

Nemo, vereniging van vrije wandelaars, organiseert elk weekend wandelingen ergens in onverhard Nederland. Oude Schans 19', 1011 KR Amsterdam, 020-6238184.

Weg met prikkeldraad

door Harco

Er is veel prikkeldraad in Nederland. Te veel, volgens de vereniging van vrije wandelaars, Nemo. Ook te veel bordjes 'verboden toegang', trouwens. En te veel boze boeren met blaffende honden. Waar blijft zo de vrijheid van de wandelaar?

Nemo betekent 'niemand'. Odysseus noemde zich zo, toen hij uit de grot van de Cycloop probeerde te ontkomen. Stripheld (Little) Nemo was op zoek naar zijn Slumberland. En Captain Nemo naar de diepzee. Maar in feite is iedereen die reist zonder een vaste bestemming Nemo. Iedereen die liever 'losloopt', ongebaande paden opzoekt. Dat is tenminste de filosofie van de belangenvereniging die sinds 1988 het vrije wandelen voorstaat - actief, ideëel en niet commercieel. Met acties om de toegankelijkheid voor de wandelaar te bevorderen en met kleinschalige wandeltochten buiten de gebaande paden. Elke zaterdag en zondag, en weer of geen weer. 'Geen weer' bestaat trouwens niet: voor een 'losloper' worden ook regen en storm weer aantrekkelijk, luidt een van de Nemo-slogans.

Zomaar een zondagmorgen. Terwijl Zaltbommel nog dommelt, verzamelt een groepje stappers zich aan de voet van de toren. Een mens of tien, niet alleen gekomen om de brug te zien, maar om op zoek te gaan naar 'niemandsland'. Een stukje topografische kaart in de hand, een rose lijntje als route-suggestie en Mathilde (van Nemo) met de EHBO-tas voor eventuele blaren. Zodra het stadje verlaten is, wordt ook het asfalt de rug toegekeerd: een afdalinkje naar het weiland, een hek en wat prikkeldraad, en dan een pad dat geen pad mag heten. 'Wandelaar, er is geen weg. Al wandelend wordt de weg gebaad.' De vrachtschepen varen vlak langs de Waaloever, de auto- en de spoorbrug torenen hoog boven de voetganger uit en dan is daar de vrijheid van de uiterwaarden.

De wandeling van deze dag past als geen ander bij Nemo. Loslopen, struinen, maar zien waar het ophoudt, geen belemmering van schrikdraad of neurotische waakhonden, hekken die te beklimmen zijn en prikkeldraad dat opgetild moet worden. Een café dat gesloten lijkt maar open is, koffie en muziek uit de *Sixties*, weiland dat noodt tot een oversteek. En dan de idylle van

Lopen langs het prikkeldraad: een doorn in het oog van de vrije wandelaar

Hurwenen en Rossum en Alem en Rome. Kortom, alles wat in het ludieke Nemo-manifest wordt aangeduid als 'Holland Wonderland-in-de-polder'. Volgens Mathilde wordt Nemo 'in de provincie' nog wel eens gezien als een stelletje anarchisten. Met Peter en Vincent runt ze de vereniging. Ze afficheren zichzelf wel als actiegroep, met de eis tot op- of ontheffing van de bordjes 'Verboden Toegang' - art. 461 Wetb. v. Strafr. Maar Nemo wil eigenlijk alleen maar wandelen „in de marges en de contrasten van het vergeeten landschap, met het zicht op oneindig, een paar stappen verdiend op de eeuwigheid". Nemo is er niet op uit om zoveel mogelijk verbodsbordjes voorbij te lopen, maar gaat ze ook niet uit de weg. 'Verboden toegang' betekent 'hartelijk welkom', vinden Mathilde, Peter en Vincent. Ze passeren nog wel eens het bekende blauwe bordje en ontdekken dat er aan de andere kant van het gebied géén bordje staat.

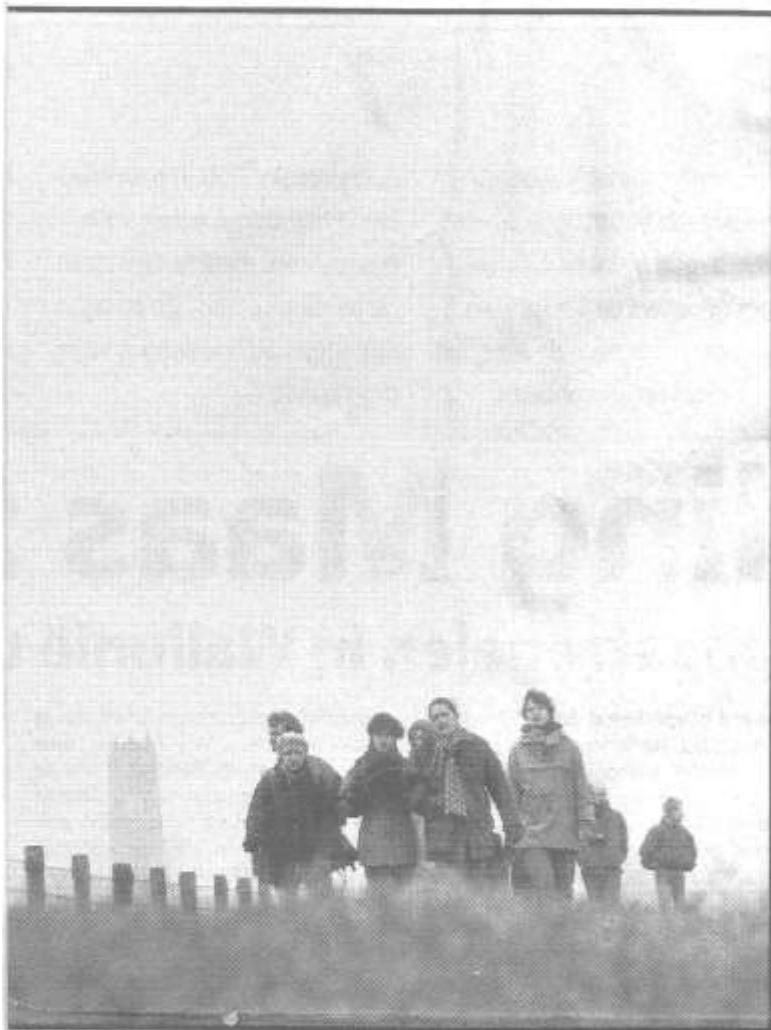
Of ze belanden in een dreigende discussie met een opzichter, die ze na enige tijd trots rondleidt in zijn heiligdom. Het bordje was alleen bedoeld tegen de baldadige jeugd en de terreur van crossfietzers, niet tegen geïnteresseerde voorbijgangers.

Achter 'Verboden toegang' gaat dus menig verhaal schuil. De kunst is om door te lopen, vinden ze bij Nemo. Te vaak zijn bordjes neergezet op plaatsen waar vroeger een openbaar pad liep, te gemakkelijk is prikkeldraad gespannen waar volgens de gemeentelijke 'wegenlegger' een oude route bestond. Pontjes en bruggen zijn afgebroken, kerkepaden omgeploegd en kilo's asfalt gestort. En daar balen ze van bij Nemo.

Mathilde zat van oorsprong in het maatschappelijk werk, Vincent heeft kunsthistorie gestudeerd en Peter is een antropoloog die in de psychiatrie heeft gewerkt. Ze hebben Nemo niet opgezet als een reis-

en 'Verboden Toegang'

ro Hielkema

wandelaars.

FOTO ROB HUIBERS

organisatie, maar als een vereniging. Vanaf het begin hebben ze een commerciële aanpak geschuwd, het gaat ze om het wandelen en om de toegankelijkheid van het landschap te vergroten. Peter en Vincent hebben Nemo destijds opgezet met behoud van uitkering. Ze opereren nu met z'n drieën in een banenpool die hun door de Projectgroep sociale vernieuwing is toegekend. „Dat houdt een erkenning in van onze doelstelling, het is een bevestiging van waar we mee bezig zijn. Zonder die banenpool zouden wij nooit onze actiekant kunnen uitvoeren.”

Ze hebben nu twee transit-busjes, waarmee ze elk weekeinde op stap gaan (behalve bij dagtochten in Amsterdam). Vijfentwintig gulden kost zo'n wandeling van 20 tot 25 kilometer, inclusief de koffie en de soep. De stafkaart is de basis, niet de gekleurde paaltjes of de voorgekookte routes. Soms is Nescio de leidraad, of Frederik van Eeden of

andere literaire types. Er zijn verder wandelweken, ook buiten Nederland en elke woensdagavond opent Nemo zijn Wandelcafé, waar wandelaars elkaar treffen, ervaringen uitwisselen en informatie over allerlei mogelijke wandelreizen kunnen inzien.

'Vrije wandelen'

In 1985 voerde het wandelblad 'Op lemen voeten' de discussie aan over het thema van het 'vrije wandelen', maar het was voor die tijd kennelijk nog wat te 'wild'. Nu Nemo het vuurtje weer heeft opgerakeld, blijkt de belangstelling gegroeid. Ook de ordentelijke stichting LAW, die landelijke wandelroutes uitzet, stoot regelmatig haar neus aan de wildgroei van prikkeldraad en verbodsbepalingen. En zelfs de supernette ANWB moet erkennen dat de 'wandelaar' in Nederland om dezelfde reden haast nergens meer aan zijn gerief kan komen. Maar de echte actie voor de belangen van de

'loslopers' laten die organisaties over aan Nemo. „Wij ervaren elke zaterdag en elke zondag de problemen van het vrije wandelen. Het bizarre in Nederland is dat wandelpaden geen juridische bescherming genieten, dat er zo maar een asfaltweg kan worden aangelegd. Soms zie je een verbodsbordje bij een 'rustgebied' van vogels, maar dan blijkt het in de praktijk om de 'rust' van de jachtopziener te gaan.”

Bij confrontaties met een woedenboswachter of een boze boer hanteert Nemo de strategie van de discussie: 'zelf het initiatief nemen en vragen naar de achtergrond van het gebied'. „Ieder reageert anders, maar meestal draait dat uit op een heel redelijk gesprek. Negen van de tien boeren gaan echt om. En soms worden we uitgenodigd op de koffie of in de stal en loopt de boswachter een halve dag met ons mee over het verboden pad. Niet op Texel, daar rijden ze met een tractor op je af als je op hun land komt, maar daar zijn ze ook zo gestoord door het toerisme. Maar wel in Friesland: daar komt de hele familie op het erf om 'die wandelaars uit Amsterdam' te bekijken. Dan loopt zo'n wandeltocht uit op een culturele uitwisseling.”

Hoewel organisaties als LAW en ANWB nog met scheve ogen naar de rebellenclub kijken, neigen ze er langzamerhand toe Nemo te steunen in zijn streven naar meer aandacht voor het vrije wandelen. Er is zelfs een stichting in de maak om voor de 'loslopers' wettelijke bescherming te zoeken. In Engeland organiseert de Ramblers Association sinds kort een 'Forbidden Day' (Verboden Dag) tegen de belemmeringen die wandelaars zelfs daar ondervinden. „Misschien dat we in Nederland ook nog eens een landelijke wandeldag gaan houden. Niet om met duizend man ten strijde te trekken tegen een verbodsbordje bij een natuurgebied, maar wel om bijvoorbeeld in je eigen gebied op zoek te gaan naar onverharde paden. Dat wij een beperkte toegang nastreven, is onze zaak. Dat moet je niet massaal gaan doen.”

In de Bommelerwaard is geen jachtopziener te zien, geen boze boer. Zelfs geen blauw bordje. Alleen een opvallend opschrift bij een steenfabriek: 'Verboden toegang, behalve voor doorgaande wandelaars.' Zo kan het dus ook.

Informatie over Nemo, Oudeschans 19, 1011 KR Amsterdam, tel. 020-6238184.

Als er niemand voorbij komt heeft niemand wat te klagen

Stieren maken iets meer indruk dan een bordje Verboden Toegang - althans voor de wandelaars van de Stichting Nemo. Ze verlaten bij voorkeur de gebaande wegen en ze veralschuven

slaghoornen, hekken en bordjes, maar een stier moet je niet onderschatten. "Vooral onze collega's in Engeland merken dat boeren meer en meer paden en dijken afsluiten door er een stier te laten lopen," aldus Vincent Rottier van Nemo. "Jammer. Van die hofhonden schrikken we de laatste jaren niet meer zo. Die vallen doorgaans wel mee. Maar een stier? Hoe pak je dat aan?"

Vincent Rottier en Mathilde Andriessen

Foto: Frank van der Berg

dwarsgezet wil worden. Dwars: door het veld, over een wei, tussen hooischuren door, over een kerkhof.

Jaagpaden

Als er ooit tijdreizen worden georganiseerd gaan de Nemomensen en bloc 100 jaar terug, of verder. "Toen je nog overal lopen kon," aldus Mathilde Andriessen. "Over dijken, langs bosranden, jaagpaden, kerkepaden." Dat was toen ruitverkaveling, landinrichting, de snelweg en het monster dat bulldozer heet nog niet uitgevonden waren. "Toen stukken weideland nog mooi waren. Geen omheinde grasfabrieken, maar echte plekjes natuur waar van alles groeide."

Maar er kan zo uitgebreid gewandeld worden in Nederland, zal de argeloze lezer denken. Wie wil kan zelfs nog helemaal van Groningen

tot Maastricht, lopend over een pad...

"Het Pieterspad," zegt Vincent Rottier. "Maar dat is ons te regulier. Speciale borden, veel verharde stukken, pensionnetjes op de route. Nemo wil toch iets meer vrijheid."

De Nemo-wandelaar wil dolen. Echt verdwalen kun je in Nederland al lang niet meer. Een vergezicht zonder kerktoren is al bijzonder, een ochtend lang geen gedruis van verkeer mag een wonder heten.

"Maar dwalen kan nog," zegt Vincent. "We geven de deelnemers aan onze wandelingen een kaartje met daarop een route. Maar afwijkingen worden gaarne getoleerd."

De voet dwars

Dat kaartje is zoets als een suggestie, een voorstel - als je maar op tijd bij het eindpunt bent, om de bus terug te nemen. Er staan geen kleuren op de kaart, die de soort van terrein aangeven. De enige manier om daar iets over aan de weet te komen, is dus de voet dwars zetten, een omweg maken, iets afsteken, avonturieren.

Boze boeren? Valse honden? Blauwe bordjes met art 461? Natte voeten? Bepaaten, negeren, voor lief nemen. En zorgen dat je spoorloos verdwijnt, geen snipper achterlaten, alle hekken weer dichtdoen. Nemo betekent niemand, en als er niemand voorbijkomt heeft niemand wat te klagen.

Boze boeren zijn er trouwens alleen in het Westen, waar zelfs in deze beroeps-

groep de stress slachtoffers maakt. Rottier: "Als je in Groningen in de buurt van een boeren erf komt heb je kans dat de boer gauw zijn huis in loopt en vanachter het raam naar je gaat kijken. Of zijn vrouw haalt je binnen voor een kop koffie."

Jachtgebieden

Nederland heeft nog duizenden kilometers wandelpad. Het zouden er letterlijk tienduizenden kunnen zijn als alle dijkes die Rijkswaterstaat beheert en afsluit, toegankelijk werden. "En dan nog eens al die jachtgebieden..."

Het recht van overpad moet overal gelden. De komende jaren zal de discussie daarover worden opgevoerd. De stichting heeft met dat doel zelfs een aparte poot opgezet. Uitgangspunt: waar een pad is moet toegang zijn. "Eigenlijk willen we elk geval van afsluiting of verdwijning van de laatste eeuw in heel Nederland gaan onderzoeken, en zo mogelijk aanvechten," aldus Mathilde. Ze sluit acties niet uit: telefonades, demonstraties. En misschien komt er zo iets als een 'walk-in', met z'n allen een verboden pad op.

"In Engeland doen ze dat," aldus Mathilde. "Een club van zwerfers zorgt dat er eens per jaar op alle paden een voet gezet wordt. Volgens de wet is dat genoeg om afsluiting, met welk oogmerk ook, te voorkomen."

Nemo Amsterdam heeft de beschikking over twee busjes, en een auto. De tochten kosten / 25,- per persoon, inclusief vervoer, koffie en soep na afloop. Informatie tel. 623 8184, 684 4331, 682 4493.

Paden mogen niet zomaar verdwijnen

door Haro Hielkema

AMSTERDAM – Wat als druppend greppeltje begon, is een klaterend beekje. De vraag of het recht op vrij wandelen een mensenrecht is, wordt ook buiten de vereniging Nemo positief beantwoord.

En het pleidooi van haar leden om ART. 461. WETB. v. STRAFR. buiten de wet te plaatsen, ontvangt niet alleen modderkluiten, scheldkannades en dreigende jachtgeweren meer.

De bordjes 'Verboden Toegang' genieten bij de vereniging van Vrije wandelaars nauwelijks meer ontzag. 'Waar een wil is, is een wandelpad' is het devies van Nemo. Elk weekeind brengt zij dat in praktijk door met wandelaars het land in te gaan en paden te testen op hun toegankelijkheid. En als de wandelaar op maandagmorgen zijn pijnlijke kuitspiers voelt, komen de medewerkers van Nemo in actie om gemeenten aan te spreken over ontoegankelijke voetwegen en met prikkeldraad en verbodsbordjes versierde paden.

Nemo (800 leden) is ook de motor van het Steunpunt 'Red de onverharde paden', dat zondag tijdens de Wandelmarkt in het Amsterdamse Tropeninstituut ten doop wordt gehouden. Het is een werkverband waarin organisaties als de Stichting lange-afstandswandelpaden, het Nivon, de ANWB, de wandelsportbonden, natuurbehoudclubs en de Stichting recreatie met gemotiveerde wandelaars zouden kunnen ijveren voor behoud en toegankelijkheid van onverharde paden. „Het wordt tijd dat de wandelaar zijn stem laat horen, druk kan uitoefenen en kan meebeslissen bij bestuursbeslissingen over landinrichting, dijken, openluchtrecreatie, verkeer, natuurbeheer en andere zaken die hem raken“, zegt Peter Spruijt van Nemo.

Het Steunpunt beoogt de belangen van wandelaars te formuleren en te bundelen. „Niet de belangen van de zoveelste recreantengroep zijn in het geding, maar die van de wandelaar die zich verantwoordelijk voelt voor behoud en toegankelijkheid van het landschap waarin hij loopt.“ Nemo roept wandelaars op er op uit te gaan en onbekende paden op te zoeken. Als paden geblokkeerd zijn, verboden of verdwenen, zouden zij moeten uitzoeken waarom dat zo is en wie de eigenaar is. En alle informatie zou moeten worden doorgegeven aan het Steunpunt dat verder

actie onderneemt maar zonnig ook kan helpen bij juridische vragen. In Leersum weten ze inmiddels van het bestaan van Nemo, sinds het gezelschap daar op een dag over de Broeksteeg wilde trekken. „Vanouds vormt dit pad, dat bekend staat als Het Laantje, de verbinding tussen Leersum en Overlangbroek“, aldus Spruijt. Het provinciaal Wandelpadenplan van Utrecht hecht er veel waarde aan. „Het halfverharde pad werd door iedereen uit de buurt zó vanzelfsprekend gebruikt als fiets- of voetpad, dat niemand wist van wie het was en of het officieel openbaar was. Het pad was van iedereen. Landeigenaren en gemeente vonden het best. Oude mensen vertellen dat ze er als kind speelden en met hun vrienden wandelden. De boeren konden zo bij hun akker en in de kerk komen.“

Maar de nieuwe eigenaar van de grond (een tandarts) sloot het pad af, zette er het beruchte blauwe bordje en rolde prikkeldraad uit. De tandarts zwaait met de eigendoms-papieren, de burgemeester stelt vast dat het pad niet voorkomt in de plaatselijke Wegenlegger (en dus niet bestaat) en de buurtbewoners getuigen dat hun grootouders er al overheen liepen. Het pad is minstens 30 jaar toegankelijk geweest zonder bordjes en is dus wettelijk openbaar, meent Peter Spruijt, die dat het gemeentebestuur heeft laten weten. „Het pad is illegaal afgesloten en de eigenaar bedreigt de rechtmatige gebruikers met geweld. Soms staat de tandarts iets te roepen. Maar de vrije wandelaar laat zich niet van Het Laantje sturen. Het is toch niet te geloven dat paden zomaar kunnen verdwijnen? De paden die van iedereen en niemand zijn, daar mag niemand aankomen!“ De tandarts van Leersum is niet de enige, de boer langs de Wijde Aa bij Hoogmade is minstens zo berucht. In de uiterwaarden van Neerrijnen

liep Nemo een jachttopziener tegen het lijf, die de wandelaars de toegang tot het gebied wilde ontzeggen: „Alsof we vandalen waren. Geen discussie mogelijk. Een hoge rechte dijk voor motorrijders is niet schadelijk voor de natuur, een gewoon pad voor wandelaars kennelijk wel. Bij Staatsbosbeheer vinden ze dat wandelaars ook in natuurgebieden mogen wandelen, mits ze geen schade aanrichten.“

Spruijt heeft al geschreven over het „eigenegeride optreden van de jachttopziener“. Hij correspondeert met waterschappen over het ontbreken van overstapjes. Hij heeft ook de burgemeester van Lopik (een 'wandelfanaat') benaderd, nadat hij op de lage dijk langs de Lek halfvergane overstapjes en stroomdraad was tegengekomen en tot de orde was geroepen 'door iemand die zei jager te zijn en volgens zijn zeggen belast was met het weghouden van Kievitseierenzoekers uit het

natuurreservaat' – een mededeling die volgens Spruijt niet klopt.

„Je moet niet schrikken van een autoriteit in uniform“, is zijn advies. „Er wordt geschermd met problemen die ontstaan als natuurgebieden openbaar worden. Maar dat is een farce. De moeilijkheid zit 'm niet in mensen die alleen maar komen wandelen, die zit 'm in de jacht. Het bewaren van de rust wordt steeds meer als argument gebruikt om het jachtgebied uit te breiden.“

Volgens Spruijt hebben de nu nog kleinschalige acties van Nemo soms succes. „In een aantal gevallen hebben we van een gemeente alleen een ontvangstbevestiging van onze brief gekregen. Maar in Leersum houdt het nu de hele gemeenschap bezig. Daar is het een belangrijke affaire geworden, die iedereen dwingt zijn positie te bepalen. Het ligt vaak aan de ambtenaar of de politieke ondersteuning. In Zuid-Holland heeft de provincie veel in gang gezet om voetpaden toegankelijk te houden of te maken, vooral door de inzet van een ambtenaar en een gedeputeerde. In Noord-Holland, waar nog heel weinig wandelvoorzieningen zijn geregeld, laat de gedeputeerde weten dat hij alleen wandelt als hij zijn hond uitlaat. Dat is zomaar een verschil.“

Het verwijt van 'jullie struinen maar' doet Spruijt inmiddels weinig meer. „Ik heb nu zoiets van: laat iedereen maar vrij wandelen in Nederland. Met een code, desnoods. Het gaat ons niet om de confrontatie, al gaan we die niet uit de weg. Je kunt het probleem van de ontoegankelijkheid alleen vinden, als je het opzoekt.“

Het thema 'Behoud en toegankelijkheid van onverharde paden' staat zondag centraal op de Wandelmarkt van 'Op lemen voeten' in het Tropeninstituut in Amsterdam (11-17 uur).

Komen Op Plekken Waar Niemand Komt

Jaagpad. Vrijerslaantje. Hessenweg. Schapedrift. Dat klinkt wel even anders dan A2 of E9. Voor de Vereniging van Vrije Wandelaars Nemo zijn deze poëtische benamingen schering en inslag. Op 12 en 13 oktober worden in heel Nederland de door Nemo gecoördineerde Voetpadendagen gehouden.

Achtendertig wandel- en natuurorganisaties bieden op die dagen een 66-tal verschillende wandelingen aan. Naast het plezier van het wandelen zijn de dagen bedoeld om de gestage verdwijning van onverharde paden aan te kaarten.

Uit pure liefhebberij begon initiatiefnemer Peter Spruijt in 1988 wandelingen op touw te zetten voor vrienden en bekenden in en rond Amsterdam. In 1990 kreeg Nemo de verenigingsstatus. Nemo is niet zomaar een wandelclub: de vereniging zet zich in voor het behoud van onverharde paden. Van de 1200 leden zijn de meesten lid vanwege deze doelstelling. Een beperkt aantal neemt daadwerkelijk aan de wandelingen deel. „Tijdens de Voetpadendagen hopen we enkele duizenden mensen op de been te krijgen”, laat medewerker Menno Sybrandy weten.

Ik spreek Sybrandy (38) afgestudeerd sociaal geograaf, op het Nemo-kantoor bij het Westerpark in Amsterdam. Sybrandy is sinds een half jaar banenpooler bij Nemo, en dat bevalt hem goed. „Daarvoor deed ik allerlei onregelmatig werk, onder meer adviezen geven rond de IJ-oeverproblematiek. Op den duur had ik meer dan genoeg van de sociale dienst.”

Bij Nemo werken in totaal vijf banenpoolers, daarnaast een groot aantal vrijwilligers. Belangen behartigen, boekhouden, coördineren van de Voetpaden-dagen, ledenadministratie en beleidsbeïnvloeding zijn zoal de taken. Eenieder neemt er een paar voor zijn of haar rekening.

Nemo krijgt voor de activiteiten geen subsidie; alleen de kosten van wandelpadenplannen worden door provincie of recreatieschappen vergoed. Zelf noemt Sybrandy zich ook een fervent wandelaar, het komt er alleen de laatste tijd nauwelijks van.

Geuzennaam

Nemo komt uit het Latijn en betekent Niemand. „Landloper, betekent het ook...”, voegt Sybrandy er aan toe. "Niemand is een geuzennaam voor wandelaars, die komen op plekken waar niemand komt," leert de verenigingsfolder. 'Avontuurlijk reizen' luidt dan ook het uitgangspunt waarmee Nemo acht jaar geleden de pas erin zette. Wandelen, dat is niet zomaar jezelf al dan niet noodgedwongen verplaatsen van A naar B. Het is een serieuze recreatieve activiteit, zeker in het tijdperk van de auwtomobilisering. „Bij ons is de ontdekkersgeest nog aanwezig. We ontdekken ook nog steeds nieuwe paden.”

Iedere zondag trekt een groep wandelaars eropuit, meestal met het werk van een dichter als uitgangspunt. Sybrandy: „Hier op kantoor pakken we de atlas erbij, en kijken welke route we kunnen maken. Dat valt niet altijd op de kaart te zien, daarom zijn we ook afhankelijk van mensen in het land, van leden die weten waar kan worden gewandeld.”

's Ochtends wordt er in twee bussen naar de plaats van bestemming gereden. Na de koffie krijgt iedere deelnemer een route-kaartje. Onder begeleiding van de chauffeur/reisgids wordt de route afgelegd. „De hele buslading hoeft niet bij elkaar te blijven. Als je maar om vijf uur terug bent bij de bus. De wandelingen zijn gemiddeld twintig kilometer lang. Voor we terugkeren naar Amsterdam wordt er soep opgediend, want van wandelen krijg je honger.” Weer of geen weer, groeiend heet of stervenskoud, de Nemo-wandeltochten gaan altijd door.

„Vorig jaar één keer niet, toen had het zo erg geijzeld dat we niet met de bus konden wegkomen.”

Aan de wandelingen nemen zelden tot nooit allochtonen mee.

Sybrandy: „Het is vooral traditie in West-Europa. Verder lopen evenveel vrouwen als mannen mee, soms meer vrouwen. De leeftijd ligt gemiddeld rond de veertig jaar. Jongeren zijn er zelden bij, of ze moeten mee van hun ouders. De meeste wandelaars zijn belezers, milieubewuste mensen; geen dik salaris, wel een goede opleiding.”

Onderweg worden aantekeningen gemaakt, bijvoorbeeld waar een hoog hek staat, of waar zich een gevaarlijke hond ophoudt. Sybrandy: „Stel, je loopt ergens waar het niet mag, en ineens kom je een hond tegen. Wat doe je dan? In onze wandelcode staat wat je in zo'n geval moet doen. Over de hond heen kijken, boven hem blijven, en een harde lage stem opzetten, bijvoorbeeld.”

Aangehard land

Naast het op touw zetten van wandelingen, zorgt Nemo ervoor dat er zoveel mogelijk wandelmogelijkheden in Nederland komen of overblijven. Dit volgens Sybrandy hard nodig want Nederland is een ontzettend aangehard land aan het worden. „In Engeland is het van: 'Je mag overal lopen, tenzij...'. Maar hier: 'je mag nergens lopen, tenzij...'. Het eigendomsrecht is zo dominant. Onverharde paden zijn niets meer waard. Terwijl er vroeger alleen maar van zulke paden waren. 'Laat maar vervallen,' roepen ze dan. Doodzonde.”

Sybrandy zegt dat dieren baat hebben bij 'wilde' paden. Evenals de bloemen, omdat door de luchtstroom die door wandelaars op gang wordt gebracht, zaden worden verspreid en de bloemen zich vermenigvuldigen. Ook cultuurhistorisch zijn vrije paden van belang.

Sybrandy: „De paden, vaak al eeuwen oud, hebben al die tijd een verbindingfunctie gehad, bijvoorbeeld tussen een dorp en het omliggende buitengebied. Tussen twee erven doorlopend... vroeger gebruikte iedereen ze.

Snelwegen zijn een verstoring van een landschap, een onverhard pad daarentegen is nog steeds één met de natuur."

Onverharde paden hebben weinig prioriteit, onderhoud is wettelijk slecht geregeld. Dagelijks verdwijnt er wel ergens zo'n pad. Ook worden veel aantrekkelijke paden geasfalteerd tot fietspaden en verliezen daarmee hun natuurlijk karakter. Andere 'knelpunten' die volgens Nemo het vrije wandelen in de weg staan, zijn een groot tekort aan voorzieningen als overstapjes, klaphekjes en informatieborden, en de overlast van ander (recreatief) verkeer op wandelroutes. In regionale streekplannen krijgen voetpaden onvoldoende status.

Nemo probeert met zelfgemaakte Wandelpadenplannen de besluitvorming te beïnvloeden. Sybrandy: „We hebben onlangs een Wandelpadenplan voor de kop van Noord-Holland gemaakt. Zo'n plan bieden we aan bij politici, gedeputeerden, contactpersonen op ministeries, mensen die ergens in een netwerk zitten. Er zijn steeds meer overheden die inzien dat behalve fietsen ook het wandelen een serieuze vorm van recreatie is." Hij vervolgt: „Wandelen kun je toch overal, zeggen ze al gauw. Maar het gaat erom dat je volwaardig kunt wandelen. Fietsers moeten er ook zijn. Maar ze hebben er in de jaren '70 en '80 veel meer bijgekregen dan wij."

In de Wegenwet, die nog stamt uit de dertiger jaren, staan voorschriften voor het gebruik van allerlei openbare paden. Elke gemeente is verplicht een register, de Wegenlegger, bij te houden van alle openbare paden buiten de bebouwde kom. Een openbaar pad mag nooit zomaar worden afgesloten. Een dergelijk register is een goed wapen in de strijd tegen het verdwijnen van zo'n pad.

„Bij elke ijzerhandel kun je een bordje 'Verboden Toegang art. 461' aanschaffen", grimlacht Sybrandy. „Je spijkt dat op een paal bij een land, en als wandelaar weet je niet of het openbaar land is of niet. Soms krijg je geen moeilijkheden als je van achter komt aangelopen, maar kom je van voren, dan doen ze wel moeilijk."

Wandelcafé

Iedere maand houdt Nemo een Wandelcafé, waarbij het werk van een dichter centraal staat. Komend weekend 4 oktober zijn dat Frederik van Eeden en Nescio, 'wandelaar, schrijver en wereldverbeteraar'. Aanleiding is het verschijnen van Nescio's verzameld werk. Van de dichters worden fragmenten voorgelezen, en 's zondags wordt er gewandeld op plaatsen die in het werk beschreven worden.

Bij Nemo is het wandelen, het vrije wandelen zelf een vorm van poëzie. "Wandelen is bij uitstek een manier om de poëzie van het landschap te lezen," lezen we in het kwartaaltijdschrift *De Vrije Wandelaar*. Sybrandy: „Het mijmeren, daar leent het wandelen zich erg goed voor." De natuur is voor hem meer dan een verzameling saaie koeienlandschappen. „Soms maakt een dijk ineens een kronkel, en weet iemand te vertellen dat er daar een overstroming is geweest. Als je oog voor zulke dingen hebt, raak je niet uitgekeken."

De vrije wandelaar heeft het niet gemakkelijk. Niet alleen richting automobilist wordt wel eens een vuist geslingerd. „Wandelaar en fietser, die bijten elkaar nogal eens. Vooral op een smal pad wordt je als wandelaar al gauw weggebeld. "Hé", roepen ze dan, "dit is een fietspad, wegwezen jullie!" Een ander probleem is dat sommige natuurbeschermers nogal happig zijn op het sluiten van alle natuurgebieden.

Nemo probeert hen ervan te overtuigen dat het wandelen lang niet altijd schadelijk is. Ook boeren zien een groep wandelaars langs hun weiland al gauw als een inbreuk op

hun privacy. Sybrandy: „Af en toe stormt er dan zo'n boer naar buiten, al dan niet gewapend met een hooivork. De ene keer staat hij in z'n recht, de andere keer niet."

In Leersum bij Utrecht verzamelde Nemo getuigenverklaringen van dorpelingen, omtrent een weggetje wat nooit problemen opleverde. „In de Wegenwet staat dat zo'n weg na dertig jaar openbaar wordt als je er elke dag overheen hebt kunnen lopen zonder problemen. Ook al is de weg privé-eigendom. Bij wijze van breekijzer zijn wij toen dat weggetje gaan bewandelen, na het te hebben aangekondigd in de pers. We kwamen aan. De eigenaar stond al in de aanslag, gesteund door enkele boeren met giertanks om ons weg te jagen. Ze wilden niet dat er over hun land gelopen werd. Geen pottenkijkers! Eén wandelaar vinden ze geen ramp, maar een hele groep... Hoe het afliep? We overtraden het bord Verboden Toegang en hebben ons laten bekeuren. Het dossier raakte echter zoek en de hele zaak is vastgelopen."

Een ander geval. Bij de rechtbank in Zwolle dient op 15 oktober een rechtszaak die Nemo heeft aangespannen tegen de gemeente Holten. Sybrandy: „Het gaat om een openbaar pad bij de Holterberg. Door slecht onderhoud is het dichtgegroeid. Al in de jaren '70 vond de Raad van State dat het op de Wegenlegger moest. Die uitspraak heeft de gemeente niet nageleefd; er is nooit onderhoud gepleegd. De aanwonenden willen dat het dichtgroeit, want die willen de wandelaars weghebben."

Tot slot wil Sybrandy nog kwijt dat hij hoopt dat Nemo over vijf of tien jaar al wat verder is met de rechten van de wandelaar. Dat er meer voorzieningen zijn voor wandelaars, en dat het wandelen een vastere plaats krijgt in allerlei plannen.

De komende maanden heeft Nemo wandelingen gepland die in het teken staan van Hölderlin, Gorter, Lucebert en Roland Holst.

Marc Hurkmans

Peter Spruijt, Nemo/Stichting Vrij Wandelen: 'Hekken zitten in je hoofd'

Ze staan bekend als hekkens, klimmers en notoire negeerders van verbodsborden, de vrije wandelaars van Nemo. Vanaf 1994 organiseren ze de Voetpadendagen, die zijn uitgegroeid tot een jaarlijks landelijk evenement. Er zijn zelfs plannen om de dagen twee keer per jaar te organiseren: in voor- én najaar. En uit het 'anarchistische clubje' Nemo is een professionele organisatie voortgekomen: de Stichting Vrij Wandelen: 'werkplaats voor wandelbelangen'. Gesprek met voorzitter Peter Spruijt: 'Wij willen wandelaars bewust maken.'

door
Hanneke Luitwieler

De vereniging Nemo en de stichting Vrij Wandelen zijn gevestigd in een modieuze baksteen gebouw aan de rand van het Amsterdamse Westerpark. In het kleine kantoorje heerst ondanks de broeierige zomerhitte een koortsachtige activiteit. Drie tot vier mensen zijn, volgens Peter Spruijt, 'dag en nacht' bezig met de organisatie van de Voetpadendagen, die plaatsvinden in het weekend van 11 en 12 oktober.

Door het openstaande raam hoor je met regelmatige tussenpozen treinen langsderden. Tussen voordeur en spoorweg loopt een voetpad dat door parken en groenstroken langs volkstuin- en kantoorcomplexen de stad uitvoert. Symbolischer kan het haast niet, want het is voor het behoud van dit soort onverharde paden, dat de Stichting Vrij Wandelen zich inzet.

'Je kunt hier vandaan helemaal naar Haarlem lopen', zegt Peter Spruijt. 'Het is een van de weinige mogelijkheden om te voet de stad uit te komen. Tot voor kort had je de Diemerzooijk, maar die is nu afgesloten voor de bouw van IJburg.' Onnodig te zeggen dat Nemo fel tegenstander is van deze woonwijk in het IJmeer.

'Je hebt daar zo'n enorme natuurlijke rijkdom. Het is ironisch dat er in dit land sprake moet zijn van ernstige vervuiling (met dioxine, red.) voordat de natuur haar gang kan gaan. Want ook de zogenaamde natuurgebieden worden allemaal 'beheerd' door Natuurmonumenten en anderen, daar is niets natuurlijks meer aan. Er wordt zolangzamerhand beslag gelegd op alle vergeten gebieden.'

Hekken

En het zijn juist die 'vergeten'

De medewerkers van Nemo: Minzi Myssels, Anja van der Grinten, Jack Ubachs, Vincent Rottier, Mathilde Andriessen, Peter Spruijt en Nemo Sybasta.

gebieden en voetpaden die de vereniging opzoekt op haar wekelijkse wandeltochten. Peter Spruijt: 'Dat zit ook in onze naam, Nemo betekent niemand in het Latijn. In onze folder staat: 'Net als de stripfiguur 'Little Nemo' en kapitein Nemo van Jules Verne is de voetreiziger als Nemo op weg naar Niemandland. 'Niemand' is een gezamenlijk voor wandelaars, die komen op plekken waar niemand komt.' Nemo is tien jaar geleden opgericht met de bedoeling om

gezamenlijke wandeltochten te organiseren. En dat concept loopt nog steeds, we hebben inmiddels 1200 leden. Behalve wandeltochten organiseren we een wandelcafé in Amsterdam. En we geven een tijdschrift uit voor onze leden: De Vrije Wandelaar. Met busjes rijden we naar een mooi gebied, ergens binnen een straal van honderd kilometer rond Amsterdam. En daar gaan we dan wandelen. We volgen geen LAW's of andere gemarkeerde en/of beschreven routes, maar tekenen zelf van tevoren een route in op een stafkaart. We gaan op avontuur in Nederland. Het hele jaar door, weer of geen weer. En dat veelt nooit.' Aldus een enthousiaste Peter Spruijt, die beweert zelf een paar honderd van zulke wandeltochten achter de rug te hebben. 'Een hele dag lopen in de herfstregen, dat is een piekerende, daar kan geen Pyreneeën tocht tegenop.'

'Ja, en dan kan het zijn dat we wel eens over een hek moeten klimmen, of tegen een bordje met 'verboden toegang' olopen. Want je kunt van tevoren op de kaart niet zien of een pad toegankelijk is. In Engeland wel, daar zijn alle wegen die op de kaart staan toegankelijk, het traditionele 'right of way'. Daar komt onze reputatie van anarchistische hekkens klimmers vandaan. Maar zo rigoreus zijn we niet', vindt Peter Spruijt. 'Zolang er geen bord staat, mag je overal lopen, een hek dient meestal als veeveer, niet om wandelaars tegen te houden. We gaan nooit struinen, maar volgen altijd de paden om geen schade toe te brengen aan natuur of landschap.

We beschouwen onszelf als een gast in dat landschap. Als er een boer op ons afkomt met een hooivork, dan proberen we een gesprek met zo'n man aan te knopen over z'n bedrijf. En we tonen begrip voor zijn situatie. De meeste boeren staan daar ook voor open. Een enkele notoire dwarsligger daargelaten, zoals die boer langs de Wijde Aa, die heeft zelfs wachttorens opgericht om wandelaars te weren.'

Belangenbehartiging

'Uit die wandeltochten is vanzelf

de belangenbehartiging voortgekomen. Want als we zondag tijdens het wandelen op een onneembare barrière stuiten, dan hingen we maandag bij de desbetreffende gemeente aan de telefoon. Als een pad in de wegenlegger staat, waar in alle openbare wegen staan geregistreerd, dan hoort het namelijk gewoon toegankelijk te zijn.' Gaandeweg ging die belangenbehartiging binnen de vereniging Nemo een steeds grotere plaats innemen. Wat begon als een initiatief van enthousiaste vrijwilligers is inmiddels uitgegroeid tot een professionele organisatie, volgens een trotse Peter Spruijt. 'We bedruipen onszelf en zijn belemaals onafhankelijk van subsidies. Alleen de salarissen van onze vijf medewerkers komen van een bankenpoolregeling.

We voeren actie voor de toegankelijkheid van openbare paden, zoals het Scheeperspad in Holten. Voor de provincie Noord-Holland hebben we wandelpadenplannen opgesteld en binnen het Wandelplatform houden we ons bezig met het opzetten van een meldpunt voor bedreigde voetpaden. Op dat gebied hebben we natuurlijk veel kennis en expertise verzameld.' Volgens Peter Spruijt vervult zijn organisatie de rol van intermediair tussen wandelaars en overheid. Daar hoort ook een opvoedende taak bij. 'Om wandelvoorzieningen te verbeteren, heb je een politiek draagvlak nodig en daar ontbreekt het nog aan. Dat

ligt ook aan de wandelaars zelf. De Nederlandse wandelaar heeft een consumptieve instelling en volgt het liefst de voorgekauwde routes. Maar als we er niets aan doen, blijven er steeds minder wandelmogelijkheden over. Wij willen die wandelaar bewust maken, niet bezorgd, maar bewust. In Engeland spreken ze van 'caring walkers'.

De wandelaar moet zijn rechten kennen, vindt Spruijt. Weer stelt hij Groot-Brittannië, paradijs voor wandelaars, toe voorbeeld. 'Daar organiseert de 'Ramblers' Association' al zestig jaar een nationale overtredingsdag. Maar terwijl je volgens Nemo best een boete kan riskeren om je recht te halen. Zoals in het inmiddels beroemde geval van de tandarts in Leersum, die wandelaars het recht van overpad over zijn grond ontzegt. 'Wij zijn daar op een van te voren aangekondigde dag naartoe gegaan. De eigenaar stond klaar met een giertank en de politie, doodsbenuwd voor rellen, was uitgerukt met vier patrouillewagens.

Na overleg ben ik symbolisch over een hek geklimmen, zodat de politie een bekeuring kon uitschrijven. Die we vervolgens niet betaalden om de zaak te laten voortkomen. Alleen is het dossier op mysterieuze wijze 'verdwonen' en tot de dag van vandaag niet boven water gekomen.'

Voetpadendagen

Peter Spruijt zou het de wandelaar wel toe willen schreeuwen: 'Ga die wandelmogelijkheden ontdekken. Want er zijn nog zoveel onverharde paden. Ook al is tachtig tot negentig procent verboden, vooral door ruilverkaveling na de Tweede Wereldoorlog. Dat heeft bij de boeren ook een mentaliteitsverandering teweeg gebracht. Vroeger waren ze gewend aan bezoek. Er kwamen marskramers, zwerwers, rondtrekkende artiesten. Eigenlijk is het allemaal een kwestie van mentaliteit: hekken zitten in je hoofd. Zo is ook het idee van de Voetpadendagen ontstaan, onder het motto 'Ontdek de onverharde paden'. En ook om de plaatselijke organisaties op het gebied van natuur, milieu en landschap te activeren, want die kunnen het meeste betekenen voor de wandelmogelijkheden in de eigen omgeving.

Die plaatselijke organisaties laten we wandelingen uitzetten. Bij voorkeur langs paden, die speciaal voor deze dagen worden openge-

steld. En hopelijk daarna ook nog. Door iets extra's te organiseren, zoals een excursie of een expositie krijgen de organisaties de kans zichzelf aan het wandelpubliek te presenteren. Het zijn dus tegelijkertijd een soort open dagen.' De Voetpadendagen zijn in 1994 bewust van start gegaan in één provincie: Noord-Holland.' Het experiment bleek succesvol en werd het jaar daarop uitgebreid naar de hele Randstad, de Voetpadendagen vonden toen plaats in Noord- en Zuid-Holland en Utrecht. In 1996 waren de dagen voor het eerst landelijk met 10.000 deelnemers. In 1997 wordt het evenement nog groter aangetrokken. Negentig organisaties hebben in totaal 110 wandelingen uitgezet. Verwachte opkomst: 25.000 deelnemers.

Peter Spruijt: 'Het grootste deel, zeker negentig procent, van de wandelingen is ontwikkeld door kleine regionale en lokale organisaties. Vergeleken met vorig jaar is er een aantal primeurs: zo zijn er in 1997 voor het eerst negen arrangementen van wandelingen met een overnachting. Onder andere van de Vereniging Rugzaklopers, maar er zijn ook agro-touristische arrangementen: wandelen bij de boer. We hebben dit jaar de ideologische grondslag verbreed door het lokale bedrijfsleven erbij te betrekken: boeren, campings en hotels.' Het coördineren van al die plaatselijke initiatieven is een hele klus voor een kleine vereniging als Nemo. Zeker sinds grote organisaties als het NIVON en de Stichting Lange-Afstand-

Wandelpaden nog wel wandelingen uitzetten, maar niet meer bij de organisatie betrokken zijn. Peter Spruijt: 'Die schaarden zich liever onder de paraplu van AVN (ANWB, VVV en NBT). De SLAW verleende medewerking aan

'Nederland Wandelland', maar die campagne is vorig jaar feitelijk geflopt', zegt hij niet zonder enig leedvermaak. Dit jaar verleent AVN ondersteuning en haar logo aan de Voetpadendagen.'

Samenwerking

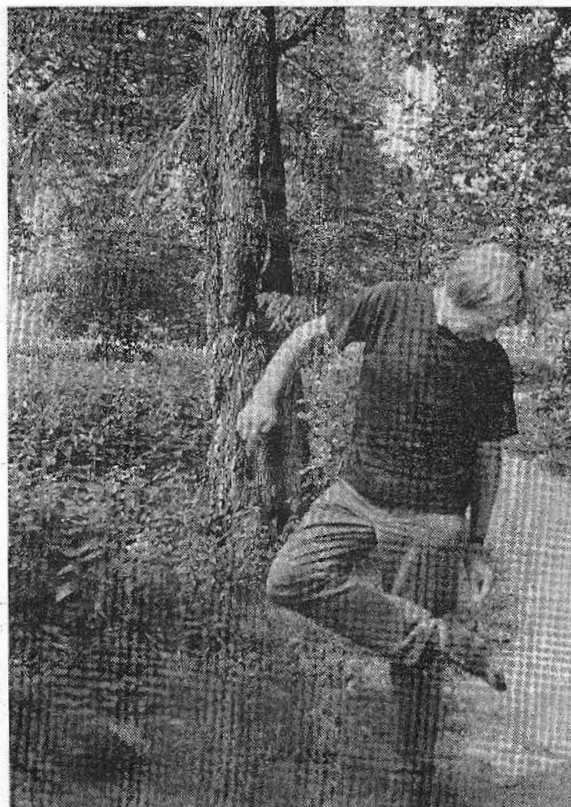
De Voetpadendagen worden steeds professioneler en dat geldt ook voor de organisatie. Die is dit jaar ondergebracht in een aparte rechtsvorm: de Stichting Vrij Wandelen. De stichting neemt voortaan ook de belangenbehartiging voor haar rekening. Peter Spruijt: 'De laatste jaren

waren we eigenlijk een beetje schizofreen bezig. Als we bij een VVV aankwamen met een voorstel dan was het: 'Oh Nemo, jullie gaan toch niet over hekken klimmen hè?' En dan gingen we dat ontkennen en doen alsof we heel keurig waren. We hebben onze serieuze kant nu ondergebracht in een stabielere rechtsvorm. Zo kan Nemo een vrolijke vereniging van avontuurlijke wandelaars blijven. Hoewel het anderzijds wel weer verwarring oproept. Voorheen was het gewoon: Nemo organiseert de Voetpadendagen en nu is het: Op initiatief van Nemo organiseert de Stichting Vrij Wandelen de Voetpadendagen.'

Terwijl de wandelaar in wandelbelangenland door de bomen het bos al niet kan zien. Peter Spruijt ziet zijn organisatie graag als een soort ENFB -Eerste Nederlandse Pietersbond- voor wandelbelangen. Maar zo'n sterke lobby is nog ver te zoeken. Dat komt vooral door de versnippering.

Voorzichtige aanzetten tot samenwerking verlopen doorgaans traag en moeizaam.

Peter Spruijt: 'Wij maken deel uit van het Wandelplatform, waarin ook grote jongens zitten als ANWB, NIVON en SLAW. De laatste wordt door het publiek vaak gezien als dé wandelorganisatie in Nederland, maar in de praktijk komen ze aan belangen-

PR en een bron van neveninkomsten.' De Stichting Vrij Wandelen is een van de oprichters van de Werkplaats Duurzame Recreatie. Peter Spruijt: 'Het is geen platform of een federatie maar een werkverband voor concrete projecten waarbij organisaties intensief samenwerken met behoud van eigen identiteit. De 'werkplaats' biedt 'werkruimte en gereedschap voor organisaties op het gebied

van groene recreatie, regionale cultuur en natuurbeheer.' Het eerste concrete project is Groene Recreatie Advies &

behartiging nauwelijks toe. Al die vrijwilligers hebben het veel te druk met paden uitzetten en onderhouden. De paar professionele krachten op het bureau hebben bovendien hun handen vol aan een organisatie. Verder moeten ze voortdurend leveren tussen de belangen van de uiteenlopende organisaties die deelnemen aan de stichting.

Met het Nivon en de vereniging Te Voet werken we samen in het Kruispunt Voetpaden. Te Voet is een hele sympathieke vereniging, maar mijns inziens hebben ze gewoon teveel hooi op hun werk genomen. Het zijn goedwillende amateurs. En het NIVON is van oudsher een erg versplinterde organisatie.'

Ook binnen het Wandelplatform

verloopt de samenwerking stroef, volgens Peter Spruijt. In plaats van te werken aan een gezamenlijk doel, blijft een ieder zijn eigen stukpaardjes berijden. 'Misschien is wandelen te eng als item', denkt hij. 'Uiteindelijk hebben wij als vrije wandelaars meer affiniteit met natuur- en milieubewegingen dan met bijvoorbeeld de georganiseerde wandelsport.'

Landschap

Spruijt zoekt het daarom in een verbinding naar duurzame groene recreatie, met respect voor natuur en landschap. 'Natuur- en milieubeschermingsorganisaties realiseren zich steeds meer dat wandelaars een noodzakelijk draagvlak verschaffen. Onk hoeren zien het toelaten van wandelaars op hun bedrijf als goede

Support. GRAS wordt een landelijke databank en steunpunt voor aanbieders en gebruikers van duurzame recreatie, die via Internet en CD-ROM te raadplegen is. 'Grasduinen in dit systeem wordt op zich al een recreatieve bezigheid!', zo belooft de eerste nieuwsbrief die onlangs verscheen.

In die nieuwsbrief staan ook plannen voor de toekomstige ontwikkeling van de Voetpadendagen tot landelijke wandeldagen in voor- en najaar. Peter Spruijt: 'Doos aansluiting te zoeken bij campagnes van AVN, bibliotheken en natuurbeschermingsorganisaties mikken we op een nog busser publiek. Het thema van de Boekenweek 1998 sluit heel mooi aan bij deze doelstelling. Dat thema is Landschap.'

